

Asia: VN/19124/2025

Edunvalvontalainsäädännön ajantasaistamisen jatkohanke; työryhmän mietintö

Sosiaali- ja terveydenhuollon asioiden hoitamiseen liittyvän edunvalvojan ja edunvalvontavaltuutetun tehtävän tallentaminen holhousasioiden rekisteriin

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

Ehdotusta voidaan pitää sekä kannatettavana että ajankohtaisena. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaympäristö digitalisoituu nopeasti, ja ehdotettu rekisterimerkintä selkeyttäisi laillisen edustajan edustusoikeuden toteamista käytännön työssä. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset voisivat tarkistaa laillisen edustajan kelpoisuuden Valtuudet-palvelun kautta, mikä helpottaisi asiointia erityisesti sähköisen asioinnin yleistyessä. Muutos voisi vähentää manuaalista asiakirjojen tarkastamista, nopeuttaa palveluprosesseja ja tukea sähköisen puolesta-asioinnin kehittämistä.

Erytisen tärkeää on kuitenkin säilyttää selkeä ero edustusoikeuden ja tiedonsaantioikeuden välillä. Rekisterimerkintä ei saa automaattisesti merkitä oikeutta kaikkiin asiakas- ja potilastietoihin. Muutos ei itsessään laajenna edustajan oikeuksia, ja asiakkaan itsemääräämisoikeuden sekä edustajan päätösvallan toissijaisuuden tulee säilyä keskeisinä periaatteina.

Tietojärjestelmämuutokset ja Suomi.fi-valtuuksiin liittyvät integraatiot aiheuttavat hyvinvointialueille merkittäviä toimeenpano- ja kustannusvaikutuksia. Käyttöoikeuksien rajaukset tulee toteuttaa huolellisesti tietosuojaan ja tietoturvan näkökulmasta. Muutosten toimeenpano edellyttää valtakunnallisesti yhtenäisiä ohjeita ja toimintamalleja.

Edunvalvontavaltuutetun esteellisyysperusteiden väljentäminen

Lausuntonne ehdotetusta säännöksestä?

Hyvinvointialue suhtautuu ehdotukseen varovaisen myönteisesti. Tavoitteet hallinnollisen työn vähentämisestä ja asioiden joustavammasta hoitamisesta ovat perusteltuja. Muutos voisi vähentää tarvetta erillisten sijaisjärjestelyjen käyttämiseen tilanteissa, joissa valtuuttajan tahto on selkeä ja oikeustoimeen liittyvät riskit vähäisiä. On myös perusteltua, että valtuuttaja voi rajata ja täsmentää edustus oikeuden sisältöä edunvalvontavaltakirjassa eri sukulaisuussuhteiden osalta.

Hyvinvointialue korostaa kuitenkin, ettei edunvalvontavaltuutettuun kohdistu säännöllistä viranomaisvalvontaa, eikä valtuuttaja usein kykene itse valvomaan valtuutetun toimintaa. Esteellisyyssääntelyn väljentyminen voi lisätä väärinkäytösten riskiä ja kärjittää lähisukulaisten välisiä ristiriitoja. Pahimmillaan nämä voivat heikentää iäkkään valtuuttajan huolenpitoa ja yhteydenpitoa läheisiin.

Sääntelyn tulee olla oikeusturvan näkökulmasta riittävän täsmällistä, ja valtakirjojen tulkittavuuteen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden suoja tulee varmistaa. Lisäksi kansalaisten tietoisuutta edunvalvontavaltakirjan merkityksestä ja sen käytännön vaikutuksista tulee lisätä. Oikeudellisen neuvonnan saatavuutta valtakirjan laatimisen yhteydessä on perusteltua korostaa.

Pääasialliset vaikutukset (mietinnön luku 4.2)

Onko teillä täydennettävää ehdotuksen vaikutusarviointeihin, esim. oman organisaationne kannalta?

Hyvinvointialue katsoo, että mietinnössä tulisi arvioida nykyistä tarkemmin tietojärjestelmä- ja toimeenpanovaikutuksia. Valtuudet-palvelun rooli asiointikanavien tunnistusratkaisuissa tulee todennäköisesti muuttumaan, mikä aiheuttaa hyvinvointialueille kustannusvaikutuksia.

Vaikutuksia syntyy myös asiakas- ja potilastietojärjestelmien muutoksista, sähköisen asioinnin kehittämisestä sekä Suomi.fi-valtuuksiin liittyvistä integraatioista. Myös käyttöoikeushallinnan muutokset, henkilöstön koulutus sekä tietosuoja- ja tietoturva-arvioinnit edellyttävät merkittäviä resursseja.

Muutosten vaikutukset ulottuvat ICT-ratkaisujen lisäksi laajasti palveluprosesseihin ja henkilöstön toimintaan. Tämän vuoksi toimeenpanon realistinen resursointi ja aikataulutus tulee varmistaa kansallisesti.

Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset (mietinnön luku 5.1)

Näkemyksenne luvussa 5.1 esitetystä, erityisesti työryhmän pohtimista malleista siihen, miten laillisen edustajan tiedonsaantioikeutta voitaisiin harkita laajennettavaksi sosiaali- ja terveysministeriön alaan kuuluvassa lainsäädännössä (luku 5.1.3)?

Hyvinvointialue suhtautuu laillisen edustajan tiedonsaantioikeuden mahdolliseen laajentamiseen varovaisesti. Tiedonsaantioikeuden laajentamista ei ilman tarkkarajaista ja teknisesti hallittavaa ratkaisua voida pitää tarkoituksenmukaisena, koska siihen liittyy merkittäviä tietosuoja- ja perusoikeusriskejä.

Tiedonsaanti tulee sitoa yksilöityihin ja välttämättömiin käyttötarkoituksiin. Vastuiden palveluntuottajalle, rekisterinpitäjälle ja lailliselle edustajalle tulee olla selkeät. Asiakkaan yksityisyyden suoja ja itsemääräämisoikeus tulee turvata, eikä automaattinen pääsy kaikkiin asiakas- ja potilastietoihin ole perusteltu ratkaisu.

Hyvinvointialue kannattaa vaiheittaista etenemistä. Ensin tulee varmistaa laillisen edustajan aseman luotettava tunnistaminen, minkä jälkeen voidaan arvioida mahdollisten tiedonsaantioikeuksien laajuutta tarkemmin.

Hyvinvointialue kiinnittää erityistä huomiota edunvalvontavaltuutuksen ja sähköisen puolesta-asioinnin väliseen suhteeseen ikääntyneiden palveluiden näkökulmasta. Edunvalvontavaltuutuksen ja Suomi.fi-valtuuksien välinen suhde on nykyisin epäselvä sekä asiakkaille että palveluntuottajille. Vaikka edunvalvontavaltuutuksessa voidaan valtuuttaa tietty henkilö hoitamaan sosiaali- tai terveydenhuollon asioita, sen suhde sähköisiin valtuuksiin jää käytännössä epäselväksi. Tämä johtuu siitä, että edunvalvontavaltuutus on vapaamuotoinen asiakirja, jonka sisältöä ei voida suoraan muuntaa sähköisen asioinnin teknisiksi valtuuksiksi.

Hyvinvointialue katsoo, että tämä epäkohta tulisi ratkaista nykyistä selkeämmin lainsäädäntötasolla.

Nykyisessä puolesta-asioinnissa on lisäksi merkittävä rakenteellinen puute: valtuuksia ei voi antaa pelkästään tietojen katseluun, vaan ne sisältävät automaattisesti myös oikeuden tehdä ajanvarauksia ja hakea sosiaalipalveluja. Hyvinvointialue katsoo, että katseluoikeus ja asiointioikeus tulisi erottaa toisistaan.

Tällöin valtuutettu läheinen voisi seurata valtuuttajan palvelutapahtumia tukevassa roolissa ilman toimivaltaa tehdä päätöksiä tämän puolesta. Tämä madaltaisi kynnystä antaa valtuudet jo hyvissä ajoin ennen varsinaisen edunvalvontavaltuutuksen tarpeen syntymistä.

Samalla tulee varmistaa, etteivät digitaitojen tai digitaalisten välineiden puutteet heikennä iäkkään henkilön itsemääräämisoikeutta tai mahdollisuuksia hoitaa omia asioitaan.

Hyvinvointialue kiinnittää huomiota myös siihen, että mietinnössä jää avoimeksi tietojen ajallinen ulottuvuus valtuutustilanteissa. Mietinnön mukaan asiointipalvelut voisivat itse päättää, kuinka laajasti laillisille edustajille sallitaan pääsy päämiehen tai valtuuttajan tietoihin sähköisissä

järjestelmissä. Tietosuojaloukkausten riskiä esitetään vähennettäväksi tiedottamisen ja koulutuksen keinoin.

Hyvinvointialue pitää ratkaisua ongelmallisena. Näin keskeisen kysymyksen jättäminen yksittäisten asiointipalveluiden harkintaan ei ole tarkoituksenmukaista. Kansallisesti tulisi linjata vähintään se, koskeeko valtuutus tietoja vain valtuutuksen voimaantulosta eteenpäin vai myös aiempia palvelutapahtumia ja jos koskee, kuinka pitkältä ajalta.

Ikääntyneiden palveluiden näkökulmasta kysymys on erityisen tärkeä. Iäkkäällä henkilöllä tulee olla mahdollisuus luottaa siihen, että hänen yksityisyydensuojansa säilyy myös puolesta-asioinnin yhteydessä. Valtuutuksen yhteydessä tulisi voida määritellä tietojen ajallinen rajausta esimerkiksi siten, että valtuutus koskee vain tietystä ajankohdasta alkavia palvelutapahtumia. Automaattinen pääsy koko henkilöhistoriaan ei ole yksityisyydensuojan eikä oikeusturvan näkökulmasta perusteltu lähtökohta.

Muuta

Onko teillä muuta lausuttavaa työryhmän ehdotukseen liittyen, esimerkiksi jaksoon 2.3 (eräät perinnöstä luopumista koskevat tilanteet)?

Hyvinvointialue pitää työryhmän tavoitteita pääosin kannatettavina erityisesti sähköisen asioinnin ja asiakkaiden oikeusturvan näkökulmasta. Muutosten onnistunut toimeenpano edellyttää kuitenkin riittävää siirtymäaika sekä kansallista ohjausta ja rahoitusta. Yhtenäiset koulutus- ja ohjeistusmateriaalit ovat välttämättömiä, ja asiakkaiden sekä heidän läheistensä neuvontaan tulee kiinnittää erityistä huomiota muutosten käyttöönoton yhteydessä.

Hyvinvointialue pitää lisäksi tärkeänä, että sosiaaliviranomaisille mahdollistetaan pääsy holhousviranomainen rekisteriin siten, että edunvalvontahakemuksen tai -ilmoituksen käsittelyvaihe on nähtävissä. Nykyiset pitkät käsittelyajat aiheuttavat toistuvaa tarvetta selvittää hakemusten tilannetta holhousviranomaiselta tai käräjäoikeudelta.

Sosiaaliviranomainen ei myöskään saa automaattisesti tietoa esimerkiksi tilanteissa, joissa hänen viireyttämänsä edunvalvontailmoitus raukeaa. Tämän vuoksi viranomainen ei kykene reagoimaan asiaan ajoissa, mikä voi viivästyttää prosessia ja aiheuttaa asiakkaalle lisää taloudellisia vaikeuksia.

Perinnöstä luopumista koskevissa tilanteissa hyvinvointialue pitää sääntelyn täsmentämistä ja menettelyjen selkeyttämistä kannatettavina tavoitteina. Tämä korostuu erityisesti tilanteissa, joissa samassa asiassa on useita edunvalvonnan piirissä olevia henkilöitä tai joissa päätöksenteko liittyy läheisesti perhesuhteisiin.

Ratkaisujen tulee olla oikeusturvan näkökulmasta selkeitä ja ennakoitavia. Jatkovalmistelussa on lisäksi perusteltua arvioida muutosten vaikutuksia hallinnolliseen kuormaan.

Railamaa Jaana
Varsinais-Suomen hyvinvointialue